

ЕКОНОМІКА, ФІНАНСИ, МЕНЕДЖМЕНТ:

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ НАУКИ І ПРАКТИКИ

**«Економіка, фінанси, менеджмент:
актуальні питання науки і практики»
№ 4 (58) 2021**

Засновник:

Вінницький національний аграрний університет

*Свідоцтво про державну реєстрацію засобів масової інформації
№ 21154-10954ПП від 31.12.2014 р.*

ISSN 2411-4413

Редакційна колегія:

Головний редактор доктор економічних наук, професор **Гончарук І.В.**

Заступник головного редактора

кандидат економічних наук, доцент **Токарчук Д.М.**

Члени редакційної колегії:

доктор економічних наук, професор, академік НААН України **Калетнік Г.М.;**

доктор економічних наук, професор **Джекабсоне Сандра;**

доктор адміністративних наук, доцент **Спроге Ілзе;**

доктор економічних наук, професор **Вдовенко Л.О.;**

кандидат економічних наук, доцент **Ємчик Т.В.;**

доктор економічних наук, професор **Сахно А.А.;**

доктор економічних наук, професор **Алескерова Ю.В.;**

доктор економічних наук, професор **Коляденко С.В.;**

доктор економічних наук, доцент **Логоша Р.В.;**

кандидат економічних наук, доцент **Пронько Л.М.;**

доктор економічних наук, доцент **Пришляк Н.В.;**

кандидат економічних наук, доцент **Брояка А.А.;**

доктор економічних наук, професор **Здирко Н.Г.;**

доктор економічних наук, професор **Свиноус І.В.;**

доктор економічних наук, професор,

член-кореспондент НААН України **Шпикуляк О.Г.**

Адреса редакції: **21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, тел. +38-096-754-50-74**

Сайт журналу: <http://efm.vsau.org/>, електронна адреса: efm_vnau@ukr.net

Відповідальний секретар журналу – **Вовк В.Ю.,**

літературний редактор – **Юмачікова О.М.,**

переклад іноземною мовою – **Ковальова К.В.,**

технічні редактори журналу – **Доцюк С.О., Тарасова О.С.**

©Вінницький національний аграрний університет, 2021

**«Economy, finances, management:
topical issues of science and practical activity»
4' (58) 2021**

Founder:
Vinnytsia National Agrarian University

Certificate of registration of mass media № 21154-10954 PR of 31.12.2014

ISSN 2411-4413

Editorial board:

Editor in Chief Doctor of Economic Sciences, Professor **Honcharuk I.**

Deputy Chief Editor:

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor **Tokarchuk D.**

Members of the Editorial Board:

Doctor of Economic Sciences, professor,
academician of NAAS of Ukraine **Kaletnik G.;**

Doctor of Economics, Professor **Jekabsone Sandra;**

Doctor of Administrative Sciences, Associate Professor **Sproge Ilze**

Doctor of Economic Sciences, Professor **Vdovenko L.;**

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor **Yemchyk T.;**

Doctor of Economic Sciences, Professor **Sakhno A.;**

Doctor of Economic Sciences, Professor **Aleskerova Yu.;**

Doctor of Economic Sciences, Professor **Kolyadenko S.;**

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor **Lohosha R.;**

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor **Pronko L.;**

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor **Pryshliak N.;**

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor **Broyaka A.;**

Doctor of Economic Sciences, Professor **Zdyrko N.;**

Doctor of Economic Sciences, Professor **Svynous I.;**

Doctor of Economic Sciences, Professor,
corresponding member of NAAS of Ukraine **Shpykuliak O.;**

Address of the Editorial Office: **21008, Vinnytsia, 3, Soniachna Str.,
tel. +38-096-754-50-74**

Web site of the Journal: <http://efm.vsau.org/>, e-mail: efm_vnau@ukr.net

Executive secretary of the Editorial Board – **Vovk V.,**

Literary Editor – **Yumachikova O.,**

Translation into a Foreign Language – **Kovaleva K.,**

Technical Editors – **Dotsyuk S., Tarasova O.**

©Vinnytsia National Agrarian University, 2021

Журнал «**Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики**» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 17.03.2020 року № 409). Спеціальності: 051, 071, 072, 073, 075, 076, 241, 281.

Журналу «**Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики**» присвоєно ідентифікатор цифрового об'єкта (Digital Object Identifier – DOI).

Журнал «**Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики**» включений до міжнародних наукометричних баз і каталогів наукових праць:

Index Copernicus Value з 2018 року, сайт:
<https://journals.indexcopernicus.com/representative/journal/list?lang=ru>

Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, сайт:
<http://nbuv.gov.ua>

Google Академія, сайт: <http://scholar.google.com.ua>

Матеріали друкуються українською, англійською і російською мовами. Номер схвалено і рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Вінницького національного аграрного університету, протокол №б від 24 грудня 2021 р.

Усі права застережені. Тексти статей, таблиці, графічний матеріал, формули захищені законом про авторські права. Передрук і переклад статей дозволяється за згодою авторів. Відповідальність за зміст публікацій і достовірність наведених у них даних та іншої інформації несуть автори статей. Висловлені у надрукованих статтях думки можуть не співпадати з точкою зору редакційної колегії і не покладають на неї ніяких зобов'язань.

Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 5009 від 10.11.2015 р.

The journal «**Economics, finance, management: topical issues of science and practical activity**» is included in the list of scientific professional editions of Ukraine on economics (Category «Б», Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine of 17.03.2020 № 409). Specialties: 051, 071, 072, 073, 075, 076, 241, 281.

Digital Object Identifier (DOI) assigned to The journal «**Economics, finance, management: topical issues of science and practical activity**» is included in the international scientometric databases and catalogs of scientific works:

Copernicus Value Index 2018, website:
<https://journals.indexcopernicus.com/representative/journal/list?lang=ru>

National Library of Ukraine named after V. Vernadsky, website:
<http://nbuv.gov.ua>

Google Scholar, website: <http://scholar.google.com>

The materials are printed in Ukrainian, English and Russian. The issue was approved and recommended for printing by the decision of the Academic Council of Vinnytsia National Agrarian University, Minutes №6 of December 24, 2021

All rights are reserved. Texts of articles, tables, graphic material, formulas are protected by copyright law. Reprinting and translation of articles is permitted with the consent of the authors. The authors of the articles are responsible for the content of the publications and the accuracy of the data and other information contained therein. The opinions expressed in the printed articles may not be the same as those of the editorial board and do not impose any obligation on it.

Certificate of entry into the State Register of Publishers, Manufacturers and Distributors of Publishing Products DK № 5009 dated 10.11.2015.

ЗМІСТ

І.В. ГОНЧАРУК, Н.В. ЯРЕМЧУК ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ ВИРОЩУВАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ВЕРБИ ЯЛТУШКІВСЬКОЮ ДОСЛІДНО-СЕЛЕКЦІЙНОЮ СТАНЦІЄЮ ІБК І ЦБ НААН УКРАЇНИ	7-23
JEKABSONE SANDRA, SKRIBANE IRINA, SPROGE ILZE OPPORTUNITIES OF TELEWORK AND ITS IMPACT ON THE ECONOMY	23-37
PRAVDIUK NATALIYA, BURKO KATERYNA INFORMATION SUPPORT FOR MONITORING THE STATE OF THE GRAIN INDUSTRY OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF EURO INTEGRATION	37-50
А.К. Д'ЯКОНОВА, Л.А. ТИТОМИР, Ю.О. ХАЛІЛОВА-ЧУВАЄВА, О.М. КОРОТИЧ СТАНДАРТИЗАЦІЯ І ОБГРУНТУВАННЯ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ ТА ПОСЛУГ У ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОМУ ГОСПОДАРСТВІ	50-66
С.В. БЕРЕЗЮК СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ В УКРАЇНІ	67-82
СНІКОВ ІЛІА ASSESSMENT OF THE LEVEL OF COMPETITIVENESS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES ON THE BASIS OF NEURAL NETWORK MODELING	83-99
Л.О. ПЕТИК, І.В. БАЦМАН, М.С. БІДА АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	100-115
І.В. ТОМАШУК, В.М. БАЛДИНЮК, І.О. ТОМАШУК РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	115-132
О.П. ХАСЦЬКА АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ І ПЕРСПЕКТИВ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄС	132-149
В.І. ЗАХАРЧЕНКО УКРАЇНСЬКА МОДЕЛЬ РИНКУ ЗЕМЛІ – ЕКСКЛЮЗИВ ЧИ «ГІБРИД» ЛАТИФУНДИСТСЬКОЇ МОДЕЛІ?	149-165
Л.В. КОВАЛЬ, І.М. ЛЕПЕТАН ЗНАЧЕННЯ ОБЛІКОВОЇ СКЛАДОВОЇ ПРОЦЕСУ ЦІНОУТВОРЕННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ	165-178
Л.І. ФЕДОРИШИНА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА	178-193
Н.В. ГЕРМАНЮК ОСОБЛИВОСТІ ТРАДИЦІЙНОГО І ЦИФРОВОГО МАРКЕТИНГУ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ	194-206

CONTENT

HONCHARUK INNA, YAREMCHUK NATALIA ECONOMIC AND ECOLOGICAL PERSPECTIVES OF ENERGY WILLOW CULTIVATION BY THE YALTUSHKOVO EXPERIMENTAL BREEDING STATION OF THE INSTITUTE OF BIOENERGY CROPS AND SUGAR BEETS OF THE NATIONAL ACADEMY OF AGRARIAN SCIENCES OF UKRAINE	7-23
JEKABSONE SANDRA, SKRIBANE IRINA, SPROGE ILZE OPPORTUNITIES OF TELEWORK AND ITS IMPACT ON THE ECONOMY	23-37
PRAVDIUK NATALIYA, BURKO KATERYNA INFORMATION SUPPORT FOR MONITORING THE STATE OF THE GRAIN INDUSTRY OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF EURO INTEGRATION	37-50
DYAKONOVA ANDZHELA, TITOMYR LIUDMYLA, KHALILOVA-CHUVAIEVA YULIYA, KOROTYCH OLENA STANDARDISATION AND JUSTIFICATION OF PRODUCT AND SERVICE QUALITY MANAGEMENT IN THE HOSPITALITY INDUSTRY	50-66
BEREZIUK SERGIY CURRENT STATE AND FEATURES OF FORMATION OF SOCIAL STANDARDS IN UKRAINE	67-82
CHIKOV ILLIA ASSESSMENT OF THE LEVEL OF COMPETITIVENESS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES ON THE BASIS OF NEURAL NETWORK MODELING	83-99
PETYK LUBOV, BATSMAN IRYNA, BIDA MARTA ANALYSIS OF THE DYNAMICS OF THE MAIN INDICATORS OF MONETARY POLICY IN UKRAINE	100-115
TOMASHUK INNA, BALDYNKYUK VASYL, TOMASHUK IVAN DEVELOPMENT OF RURAL TERRITORIES OF UKRAINE IN THE SYSTEM OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES	115-132
KHAIETSKA OLHA ANALYSIS OF PROBLEMS AND PROSPECTS OF UKRAINE'S FOREIGN TRADE WITH EU COUNTRIES	132-149
ZAKHARCHENKO VOLODYMYR UKRAINIAN LAND MARKET MODEL – EXCLUSIVE OR «HYBRID» OF THE LATIFUNDIST MODEL?	149-165
KOVAL LIUBOV, LEPETAN INNA THE IMPORTANCE OF THE ACCOUNTING COMPONENT OF THE PRICING PROCESS AT THE ENTERPRISE	165-178
FEDORYSHYNA LIDIYA METHODOLOGICAL ASPECTS OF ANALYSIS OF FINANCIAL SECURITY MANAGEMENT OF THE ENTERPRISE	178-193
GERMANIUK NATALIYA THE FEATURES OF TRADITIONAL AND DIGITAL MARKETING IN AGRICULTURE	194-206

law, 3, 4-15 [in Ukrainian].

18. Nepriadkina, N.V. (2018). Osoblyvosti y perspektyvy rozvytku zovnishnoi torhivli Ukrainy i YeS silskohospodarskoiu produktsiieiu [Features and prospects of development of foreign trade of Ukraine and the EU in agricultural products]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina. Seriya «Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomika. Krainoznavstvo. Turyzm» – Bulletin of V.N. Karazin Kharkiv National University. Series «International Relations. Economy. Local lore. Tourism»*, 7, 60-65 [in Ukrainian].

Інформація про автора

ХАЄЦЬКА Ольга Петрівна – кандидат економічних наук, доцент, завідувачка кафедри економіки та підприємницької діяльності, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, e-mail: haetska@vsau.vin.ua).

КНАІЕТСКА Olha – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Economics and Entrepreneurship, Vinnytsia National Agrarian University (21008, Vinnytsia, 3, Soniachna Str., e-mail: haetska@ivsau.vin.ua).

ХАЕЦКАЯ Ольга Петровна – кандидат экономических наук, доцент, заведующая кафедрой экономики и предпринимательской деятельности, Винницкий национальный аграрный университет (21008, г. Винница, ул. Солнечная, 3, e-mail: haetska@vsau.vin.ua).

УДК 332.2.021.8 : 332.26

DOI: 10.37128/2411-4413-2021-4-10

**УКРАЇНСЬКА МОДЕЛЬ
РИНКУ ЗЕМЛІ –
ЕКСКЛЮЗИВ ЧИ
«ГІБРИД»
ЛАТИФУНДИСТСЬКОЇ
МОДЕЛІ?**

ЗАХАРЧЕНКО В.І.,
доктор економічних наук,
професор кафедри адміністративного
менеджменту та альтернативних джерел енергії,
Вінницький національний аграрний університет
(м. Вінниця)

У статті розглянуто актуальні питання земельної реформи в Україні в контексті запровадження української моделі ринку земель сільськогосподарського призначення (далі – ЗСП).

Метою дослідження є аналіз офіційної та авторської моделей ринкового обігу ЗСП в Україні з позицій сильних і слабких сторін трьох базових моделей – державницької, фермерської та латифундистської.

Показано, що державницька модель, яка практикується в Ізраїлі, Китаї та інших країнах, базується на орендних земельних відносинах – між державою, як власником землі, і колективними агропідприємствами, причому ці відносини регулюються державним земельним органом. Визначено, що фермерська модель, як найпоширеніша й найефективніша, має у своїй основі приватну форму власності на землю, яку обробляють переважно малі й середні фермерські господарства, а орендні земельні відносини доповнюються ринковими. І ці відносини, як наприклад у Польщі, регулюються державними

й самоврядними органами. Встановлено, що латифундистська модель ринку ЗСП також базується на приватній власності на землю, але головними суб'єктами ринку є не фермерські господарства, а агрохолдинги. У рамках цієї моделі земельні відносини між суб'єктами ринку ЗСП зорієнтовані переважно на *land grabbing* і зазвичай регулюються органами загальної компетенції. Загалом ця модель є найбільш загрозливою для продовольчої безпеки багатьох країн, де вона практикується, наприклад Мадагаскару, і сталого розвитку їхніх сільських територій.

Обґрунтовано, що українська модель ринку ЗСП з 1 липня 2021 року й до 1 січня 2024 року матиме багато ознак фермерської моделі. Але з цього часу вона повинна стати не «гібридом» латифундистської, а комбінованим варіантом фермерської та державницької моделей. Водночас акцент потрібно зробити не на приватизацію земель, а на їхнє ефективне використання, спираючись на переваги орендної форми обігу земель, які пов'язані із запровадженням довгострокової оренди, підвищенням її ціни й переведенням в електронну форму.

Ключові слова: земельні відносини, земельна реформа, ринковий обіг ЗСП, модель ринкового обігу ЗСП (державницька, фермерська, латифундистська), оренда.

Табл.: 1. Літ.: 21.

UKRAINIAN LAND MARKET MODEL – EXCLUSIVE OR «HYBRID» OF THE LATIFUNDIST MODEL?

ZAKHARCHENKO Volodymyr,
Doctor of Economic Sciences, Professor
of the Department of Administrative Management
and Alternative Energy Sources,
Vinnitsia National Agrarian University
(Vinnitsia)

The article considers topical issues of land reform in Ukraine in the context of the introduction of the Ukrainian model of the agricultural land market (AL).

The purpose of the study is a comparative analysis of the official and author's models of the market turnover of ALs in order to increase the strengths and neutralize the weaknesses of the first of them and turn it into an exclusive model, rather than a copy of the worst variants of the baseline models.

It is shown that the state model, which is practiced in Israel, China and other countries, is based on lease land relations - between the state, as the owner of the land, and collective agricultural enterprises, and these relations are regulated by the state land authority. It is determined that the farming model, as the most common and effective, has in its basis a private form of ownership of land, which is cultivated mainly by small and medium farms, and lease land relations are complemented by the market. And these relations, as in Poland, are regulated by state and self-governing bodies. It has been established that the latifundist model of the AL market is also based on private ownership of land, but the main market entities are not farms, but agricultural holdings. Within the framework of this model, land relations between the market entities are oriented mainly on land grabbing and are usually regulated by the general competence authorities. In general, this model is the most threatening to the food security of many countries where it is practiced, such as Madagascar, and the sustainable development of their rural areas.

It is justified that the Ukrainian model of the AL market from July 21, 2021 to January 1, 2024 will have many signs of a farming model. But since then, it should not become a «hybrid» of the latifundist, but a combined version of the farm and state models. At the same time, the emphasis should be placed not on the privatization of land, but on their effective use, based on the advantages of the lease form of the land circulation, which are associated with the introduction of long-term

lease, increasing its price and transferring to the electronic form.

Keywords: land relations, land reform, market turnover of AL, model of market turnover of ALM (state, farmer's, latifundist), rent.

Tabl.: 1. Ref.: 21.

УКРАИНСКАЯ МОДЕЛЬ РЫНКА ЗЕМЛИ – ЭКСКЛЮЗИВ ИЛИ «ГИБРИД» ЛАТИФУНДИСТСКОЙ МОДЕЛИ?

ЗАХАРЧЕНКО В.И.,
доктор экономических наук,
профессор кафедры административного менеджмента
и альтернативных источников энергии,
Винницкий национальный аграрный университет
(г. Винница)

В статье рассмотрены актуальные вопросы земельной реформы в Украине в контексте внедрения украинской модели рынка земель сельскохозяйственного назначения (ЗСН).

Целью исследования является анализ официальной и авторской моделей рыночного обращения ЗСН в Украине с позиций сильных и слабых сторон трех базовых моделей – государственной, фермерской и латифундистской.

Показано, что государственная модель, которая практикуется в Израиле, Китае и других странах, базируется на арендных земельных отношениях – между государством, как собственником земли, и коллективными агропредприятиями, причем эти отношения регулируются государственным земельным органом. Определено, что фермерская модель, как самая распространенная и эффективная, имеет в своей основе частную форму собственности на землю, которую обрабатывают преимущественно малые и средние фермерские хозяйства, а арендные земельные отношения дополняются рыночными. И эти отношения, например в Польше, регулируются государственными и самоуправляющимися органами. Установлено, что латифундистская модель рынка ЗСН также базируется на частной собственности на землю, но главными субъектами рынка являются не фермерские хозяйства, а агрохолдинги. В рамках этой модели земельные отношения между субъектами рынка ЗСН ориентированы преимущественно на land grabbing и обычно регулируются органами общей компетенции. В целом эта модель является наиболее угрожающей для продовольственной безопасности многих стран, где она практикуется, например для Мадагаскара, и устойчивого развития их сельских территорий.

Обосновано, что украинская модель рынка ЗСН с 21 июля 2021 года и до 1 января 2024 года будет иметь много признаков фермерской модели. Но с этого времени она должна стать не «гибридом» латифундистской, а комбинированным вариантом фермерской и государственнической моделей. При этом акцент следует сделать не на приватизацию земель, а на их эффективное использование, опираясь на преимущества арендной формы оборота земель, которые связаны с введением долгосрочной аренды, повышением ее цены и переводом в электронную форму.

Ключевые слова: земельные отношения, земельная реформа, рыночный оборот ЗСН, модель рыночного оборота ЗСН (государственная, фермерская, латифундистская), аренда.

Табл. 1. Лит.: 21.

Постановка проблемы. Землі сільськогосподарського призначення були, є і, напевно, завжди будуть найбільшим природним багатством України. Щоб ЗСП використовувалися найбільш раціонально, необхідно оптимізувати

земельні відносини, насамперед щодо володіння, користування та розпорядження ними. Перехід до ринкових відносин взагалі поставив питання про їхню кардинальну перебудову, тобто проведення земельної реформи.

Старт цій реформі було покладено Постановою Верховної Ради України «Про земельну реформу» від 18.12.1990 р. № 563-ХІІ. Ключовими завданнями реформи були визначені: 1) перерозподіл ЗСП державної форми власності на користь приватної та колективної; 2) організація ринку ЗСП. Для виконання цих завдань у 1994 році було проведено розпаювання земель (між працівниками колгоспів і радгоспів), а у 2001 році, відповідно до затверджених норм Земельного кодексу України (ЗКУ), розпайовані землі було передано у приватну власність сільгосппрацівників, але без права їхнього продажу до прийняття спеціального закону. Уведений тоді мораторій на продаж ЗСП у 2004-2018 роках неодноразово продовжувався (згідно з постановами Верховної Ради України) через загрозу, яку несе продаж ЗСП суверенітету країни. Однак після рішення Європейського суду з прав людини у справі «Зеленчук і Цицюра проти України» (від 22 травня 2018 року) і прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення» від 31.03.2020 р. № 552-ІХ мораторій був скасований. Норми закону № 552-ІХ, а також норми деяких інших законодавчих актів, які знайшли відображення у ЗКУ, дозволяють говорити про українську модель ринкового обігу ЗСП.

Атрибутивні характеристики цієї моделі такі:

- 1) ринковий обіг ЗСП запроваджується з 1 липня 2021 року;
- 2) до 1 січня 2024 року українські юридичні особи не матимуть змоги набувати право власності на земельні ділянки;
- 3) суб'єктами, які можуть набувати право власності на ділянки ЗСП, можуть бути громадяни і юридичні особи України, територіальні громади й держава за деякими обмеженнями (див. попередній пункт);
- 4) банківські установи можуть набувати ЗСП у власність лише як предмет застави й мають продати їх протягом двох років із дня набуття права власності;
- 5) юридичні особи, кінцевими бенефіціарами яких не є громадяни України, можуть набувати права власності на ділянки ЗСП (якщо їм це не заборонено) за умови схвалення такого рішення на референдумі;
- 6) до 1 січня 2024 року загальна площа ділянок ЗСП у власності громадянина України не може перевищувати 100 га, а з 1 січня 2024 року у власності громадянина або юридичної особи України – до 10 тис. га;
- 7) переважне право на придбання земельної ділянки має орендар;
- 8) передбачена можливість конфіскації земельної ділянки, площа якої перевищує дозволений обсяг, або набута з порушенням установленого порядку;
- 9) до 1 січня 2030 року ціна продажу ділянок ЗСП не може бути меншою за їх нормативну грошову оцінку.

Упровадження та удосконалення цієї моделі має колосальне значення не тільки для ринкового упорядкування земельних відносин в Україні, а й для підтримання на високому рівні її продовольчої безпеки й формування іміджу цивілізованої та конкурентоспроможної держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням української моделі ринкового обігу ЗСП присвячені праці таких відомих вітчизняних учених і практиків, як Я.М. Гадзало, П.І. Гайдуцький, А.Є. Данкевич, Д.С. Добряк, Г.М. Калетнік, І.Г. Кириленко, О.І. Ковалів, Ю.Я. Лузан, Ю.О. Лупенко, І.Й. Малий, А.Г. Мартин, В.Я. Месель-Веселяк, О.М. Могильний, Л.Я. Новаковський, П.Т. Саблук, А.М. Третяк, М.М. Федоров, О.В. Ходаківська, О.М. Шпичак та ін. Однак через нетривалий період функціонування ринкового обігу ЗСП не зовсім зрозуміло чи пропозиції, викладені у їхніх працях, зокрема ті, що стали нормами законодавчих актів, вилились в ексклюзивну модель, чи, навпаки, – у далеко не найкращий варіант однієї з базових моделей.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є порівняльний аналіз української та базових моделей ринкового обігу ЗСП задля нарощування сильних і нейтралізації слабких сторін першої із них, і перетворення її на ексклюзивну модель, а не на копію найгірших варіантів базових моделей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні у світі (не рахуючи багатьох проміжних варіантів) базовими є три моделі ринку ЗСП – державницька, фермерська та латифундистська. Ці моделі мають принципові відмінності за ключовими характеристиками (табл. 1).

Таблиця 1

Моделі ринку земель сільськогосподарського призначення та їхні ключові характеристики

Ключові характеристики	Моделі ринку земель (з прикладами країн)		
	державницька (Ізраїль)	фермерська (Польща)	латифундистська (Бразилія)
Основні форми власності на землю	державна	приватна (громадян і юридичних осіб країни)	приватна (громадян, юридичних осіб країни й зарубіжних країн)
Основні організаційно-правові форми обігу земель	оренда	вільний ринок, оренда	вільний ринок
Основні організаційно-правові форми сільськогосподарських підприємств	колективні господарства	фермерські господарства	агрохолдинги
Основні регуляторні органи	Державне земельне управління	Агентство сільськогосподарської нерухомості (державні землі), Аграрна палата (приватні землі)	органи загальної компетенції

Джерело: розробка автора

Не вдаючись у детальний аналіз кожної із цих моделей (він достатньо повно представлений в літературі [1; 2; 3; 4] та ін.), звернемо увагу на деякі їхні особливості, важливі для остаточного вибору й коригування моделі ринкового обігу ЗСП в Україні.

Державницька модель ринку ЗСП багато років практикується в Ізраїлі. У цій країні, за канонами Старого Завіту, земля знаходиться у спільному користуванні. Це означає, що більшість земель в Ізраїлі (понад 92%) належить державі. Причому землі державної власності можуть передаватися лише в користування. Саме право власності залишається за Земельним управлінням Ізраїлю, а покупець купує тільки право оренди земель на тривалий період – до

49 років. І цей термін можна автоматично продовжити за клопотанням орендаря чи його спадкоємців [3, с. 88].

Державницька модель, окрім Ізраїлю, характерна й для Китаю. Сутність сучасної китайської моделі ринку земель полягає у закріпленні на базі державної ще й колективної власності на землю – через уведення довгострокового права користування нею селянського подвір'я та стимулюванні на цій підставі обігу права користування землею. Водночас держава забезпечує процеси безоплатної передачі й ринку права користування землею на визначений термін і має право жорсткого контролю всього ланцюга перебування землі в обігу – від безоплатної передачі до освоєння та експлуатації [5, с. 199].

Нині в Україні, після багатьох років колгоспно-кооперативного ладу, доволі усталеною є думка про те, що державницька модель неприйнятна для України. Насамперед тому, що держава часто є неефективним власником і менеджером, а «...обмежений та закритий ринок землі робить країну біднішою та призводить до занепаду» [6]. Однак ця думка не витримує елементарної критики. Той же Ізраїль показав, що маючи порівняно невелику площу ЗСП, причому не дуже родючих (із максимальним вмістом гумусу в коричневих ґрунтах до 2,4%, тоді як деякі українські чорноземи мають його вміст до 9%), на 95% забезпечує власні потреби у продовольстві та є одним із світових лідерів із виробництва й експорту цитрусових [3, с. 85].

Фермерська модель обігу ЗСП реалізована у більшості розвинутих країн і в багатьох країнах із транзитивною економікою, наприклад у Польщі. Там встановлено максимальний розмір земельних володінь – не більш ніж 300 га на одну особу. Причому купівля землі дозволена громадянам, які мають профільну (аграрну) освіту, проживають у цій місцевості п'ять років, а саме зобов'язання щодо обробітку купленої землі складає 10 років. Основними власниками й користувачами ЗСП є родинні ферми, звільнені від податкового тягаря. Передбачена також заборона продажу землі іноземним громадянам (із 2016 року, крім громадян країн ЄС).

Напевно, проти такої моделі ринку землі у більшості українців особливих заперечень не виникало б. І Україна стояла за крок від запуску цієї моделі у 2011 році; її запуск передбачався законопроектом «Про ринок землі» № 9001-д. Однак агрохолдингове лобі у Верховній Раді України тоді заблокувало його прийняття. Була і ціла низка інших законопроектів, які мали раціональні зерна й у різні часи спрямовувалися до Верховної Ради з метою урегулювання цього питання, але були відхилені.

Досвід не тільки Польщі, а й азійських країн (Японії, Південної Кореї та ін.) вказує на те, що головним завданням земельної реформи був не власне продаж землі, а формування ефективної системи землекористування – на основі дрібного фермерства, зокрема і з орендною моделлю обігу землі. Для того, щоб реформа «запрацювала», були запуснені інструменти державної підтримки (реалізація програм фінансової допомоги фермерам, встановлення нижньої закупівельної ціни на агропродукцію, гарантування викупу її надлишків тощо). Це дозволяло фермерам купувати необхідну техніку, виробляти й продавати

агропродукцію з достатньою рентабельністю. У підсумку це сприяло зростанню зайнятості та подоланню бідності на селі.

У тих же країнах (Філіппіни, Індонезія, Мадагаскар та ін.), де не були реалізовані програми підтримки дрібного фермерства, була запущена латифундистська модель ринку землі. Її запровадження було прискорене тим, що селяни не мали можливості купувати усе необхідне для обробки землі, а тому змушені були її продавати великим компаніям переважно з іноземним капіталом (інвестиційним фондам, транснаціональними корпораціями та ін.). Цей процес, що передбачає захоплення ЗСП іноземними інвесторами (зазвичай легальними методами, використовуючи прогалини й недоліки національного законодавства), отримав назву *land grabbing* [7].

Латифундистська модель ринку землі є продуктом монополістичного капіталізму, який, як зауважив К. Каутський (у «*Neue Zeit*» 11/IX. 1914), «...полягає у прагненні всякої промислової капіталістичної нації підкорити й приєднати собі все більше й більше аграрних областей, безвідносно до того, якою нацією населені вони» [8, с. 156].

Звичайно, запровадження латифундистської моделі, в основі якої лежить *land grabbing*, не принесло економічного зростання (на якому акцентують увагу у зв'язку з можливим припливом іноземних інвестицій, стейкхолдери земельної реформи в Україні), ні зниження безробіття, ні подолання бідності як у селі, так і у жодній із країн. А в Мадагаскарі ця модель призвела до того, що країну накрив гострий голод. Його землі були скуплені або взяті в лізинг на 99 років (що майже одне й те ж) такими іноземними компаніями, як: Daewoo з Південної Кореї (для виробництва біопалив, продовольства й пальмової олії, які вона повністю вивозить до своєї країни й на експорт), Tozzi Green і Delta Petroli з Італії (для виробництва біопалив), LAICO/Bionexx із Франції (для вирощування фармацевтичної сировини, зокрема й для виробництва наркотичних засобів). Ще частина земель була скуплена іноземними компаніями для пограбування їх надр [7]. І така перспектива чекає Україну, особливо й щодо вирощування на її землях наркотичної коноплі (закон щодо цього активно лобіюється у Верховній Раді), якщо українська влада не відступить (під тиском протестного руху) й остаточно перейде на рейки латифундистської моделі ринку землі з 2024 року.

Уся світова історія вчить, що поміщицько-латифундистська форма землеволодіння і землекористування давно себе вичерпала. У США, Північ із тисячами фермерських господарств перемогла у громадянській війні Південь із його рабовласницькими латифундіями. У царській Росії ця форма ринкових аграрних відносин була перекреслена столипінською реформою. У післявоєнній Японії вона була радикально ліквідована. Аби пришвидшити процес ліквідації поміщицького землеволодіння, держава примусово викупувала землю у поміщиків і надавала їх у платне користування селянам-орендаторам [9, с. 10]. Нині створення латифундій, зокрема й на орендованих землях, законодавчо заборонено у Німеччині (там господарство може мати в обробку, навіть в оренді, не більше, як 500 га), Франції, Японії та багатьох інших країнах.

На жаль, українська модель ринку ЗСП, згідно з нормами базового закону

(№ 552-ІХ від 31.03.2020 р.) та законів і підзаконних актів, що доповнюють його, після 1 січня 2024 року щонайбільше відповідатиме латифундистській моделі (до цього вона за багатьма ознаками, зокрема, розмірами землеволодіння, ще нагадуватиме фермерську). На це вказує таке:

– власність на землю в Україні вже мають і ще більше матимуть не тільки вітчизняні фізичні та юридичні особи, зокрема й іноземні. І це ще більше посилить land grabbing, оскільки для цього в українському законодавстві є багато «лазівок»:

1) прямі іноземні інвестиції в аграрний сектор (відтак, значні земельні масиви уже контролюються іноземними інвесторами). Чинне законодавство не містить істотної заборони на те, щоб іноземні компанії або громадяни інших держав викупували частки в статутному капіталі юридичних осіб (що мають у власності земельні ділянки сільськогосподарського призначення);

2) переважне право орендарів, зокрема й агрокомпаній з іноземним капіталом, на викуп орендованих земель. Тим більше, що вони мають для цього значно більше можливостей, ніж українські фермери. Щоправда, останні можуть взяти позику на купівлю землі (до 5 млн грн у рік на одне фермерське господарство) у рамках державної програми «5-7-9» й урядової програми державних гарантій малим фермерським господарствам, але для більшості господарств цього абсолютно недостатньо для викупу земель;

3) право іноземних банків брати в іпотеку ЗСП, причому на них не поширюється обмеження в 10 тис. га;

4) довірче право власності, передбачене в Законі України «Про внесення змін до деяких актів щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні» від 20.09.2019 р. № 132-ІХ, яке дозволяє іноземним інвесторам купувати землю через фірми-прокладки з українською «пропискою»;

– орендодавцям створюються такі умови, щоб їм було вигідніше продати належну їм землю. А передбачуване на 2021 рік збільшення розмірів земельного податку майже автоматично призведе до скорочення доходів за договорами оренди;

– в законі не записана важлива для фермерської моделі норма, що землю можуть купувати тільки ті, хто буде займатись на ній сільським господарством, має відповідні кваліфікацію і досвід роботи. Натомість більшість норм упровадженого закону виписані так, що фермерські й деякі інші типи сільськогосподарських підприємств, зокрема домашні й колективні господарства, аж ніяк не зможуть скласти конкуренцію агрохолдингам, особливо з транснаціональним капіталом, під час купівлі землі та ще й у електронній формі;

– основними в регулюванні ринку землі виступають не спеціалізована державна установа (як у Ізраїлі), чи Аграрна палата для регулювання ЗСП у приватній власності й Агентство сільськогосподарської нерухомості для регулювання ЗСП у державній власності (як у Польщі), а органи загальної компетенції. Ще з 1 січня 2013 р. в Україні державні акти на земельні ділянки скасовано, а перехід права власності на них реєструють нотаріуси. З того часу відомості про земельні ділянки стали міститися у двох реєстрах: у Земельному

кадастрі, де фіксуються координати та інші дані про земельні ділянки та їхні реєстраційні номери, і в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно. У зв'язку із запровадженням ринку землі особливо характерним у цьому відношенні стало затвердження Кабінетом Міністрів України (16 червня 2021 року) порядку перевірки щодо покупця землі з боку нотаріусів, щоб не було перевищення встановлених лімітів до 100 га. Хоча, наприклад, у Німеччині та Франції законодавчо закріплений дозвіл на відчуження земельних ділянок видають спеціальні комітети. А державними землями у більшості країн ЄС управляють спеціально створені агентства (у Польщі – Агентство сільськогосподарської нерухомості). Натомість в Україні Державне агентство земельних ресурсів розформовано, а його функції та повноваження перекладено на Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру (далі – Держгеокадастр). Відповідне рішення було закріплено розпорядженням уряду від 31 березня 2015 року № 294-р.

Українську модель ринку землі (у контексті земельної реформи в Білорусі) різко розкритикував президент цієї республіки О. Лукашенко: «Ми будемо використовувати різні варіанти, але ніколи не підемо на приватизацію земель сільгосппризначення. У цьому просто немає ніякої необхідності: будь-якому охочому пропонується оренда – йди, працюй, а різати землю на шматки і роздавати окремим ділкам ніхто не дасть. Подивіться на Україну з їх земельним законом: навіщо нам повторювати чужі помилки, породжувати нелегальний ринок землі і рости кримінал?» [10].

Ми вважаємо, що для України пріоритетною мала б бути фермерська модель ринку землі, тому що вона найбільш ефективна і, до того ж, селозберігаюча. Проте, фермерська модель в умовах України повинна мати ще й елементи державницької, тому що наша держава знаходиться у надзвичайно складних геополітичних умовах, і, до того ж, має найцінніші у світі землі; за таких обставин їх не можна випускати із державної (загальнонародної) власності – за прикладом Ізраїлю, Китаю, Білорусі, Великої Британії та інших країн.

За такої комбінованої моделі Українська держава могла б надавати землі в безкоштовне користування територіальним громадам або окремим категоріям громадян (селянам, захисникам Вітчизни та ін.) і здавала б її в оренду агровиробникам, передусім фермерам, що в рік приносило б, за підрахунками, близько 400 млн євро доходів до державного бюджету [11]. Але, навіть за умови вільного ринку землі, приватна власність на неї не може бути абсолютною. У підтвердження цього зауважимо, що в західних країнах існує ціла система жорстких земельних обмежень і регуляторів, насамперед, щодо купівлі й продажу землі.

Отже, за будь-якої моделі ринку землі в Україні вважаємо, що держава має бути її головним власником, головним покупцем і головним продавцем. Усі ці трансакції мають проходити через Державний земельний банк, необхідність створення якого передбачалося ще у проекті Закону «Про ринок землі» 2011 року, але який до цього часу так і не створений. Це є ще одним підтвердженням того, що Україна взяла курс на утвердження латифундистської

моделі ринку ЗСП, оскільки така модель не передбачає його створення.

Утвердження латифундистської моделі ринку землі, як показує досвід багатьох країн – і далеких від України (Бразилії, Аргентини, Мадагаскару, Кенії) і близьких до неї (Латвії, Болгарії та ін.) – і, як попереджає академік В.М. Геєць, «... масово обезземелить українське селянство і породить низку проблем у трансформаційних змінах українського суспільства» [12, с. 115].

Алгоритм обезземелення селян дуже простий. Спочатку вони продають свої земельні ділянки за прийнятною на перший погляд ціною, проте, з часом, після того як виручені кошти «проїдять», – залишаться без засобів існування. І далі є два шляхи масової міграції сільських жителів. У Бразилії, наприклад, вони мігрували у фавели (тимчасові поселення фанерного типу біля великих міст), а, наприклад, у Латвії – переважно у країни Євросоюзу. Ті ж латвійські селяни, які залишилися в країні, часто змушені батракувати на своїх колишніх землях, а нині на землях нових землевласників – переважно шведських і датських латифундистів. І цей гіркий досвід багатьох країн слід переосмислити в Україні й доопрацювати визначену законом № 552-IX модель ринку землі, інакше проблеми продовольчої безпеки країни ще більше загостряться.

На жаль, на загострення цих проблем, у зв'язку із запровадженням латифундистської моделі ринку землі, не зважають представники нинішньої української влади (через власний інтерес і вимоги інституцій транснаціонального капіталу – МВФ, Світового банку тощо). Показовою у цьому плані є пафосна заява (перед парламентськими дебатами щодо законопроекту про ринок землі) голови Комітету з питань гуманітарної та інформаційної політики Верховної Ради України Микити Потураєва про кінець «кріпосного права» в Україні й полишення кола таких країн (без вільного ринку землі), як Венесуела й Північна Корея (остання, до речі, вже упроваджує елементи земельного ринку за китайською моделлю). Тільки якби Україні після відміни «кріпосного права» не потрапити в коло таких країн, як Зімбабве й Замбія, де латифундистська модель ринку землі призвела не тільки до обезземелення селян, а й до голоду [13].

Уже зараз продовольча проблема – глобальна. У 2018 році кількість людей у світі, які щодня страждають від голоду, перевищила 821 млн, серед них – понад 51 млн дітей у віці до 5 років; кількість людей, які є жертвами помірної або гострої продовольчої небезпеки становить 2 млрд [7]. З огляду на цю глобальну проблему, продовольча безпека і збереження Україною власності на свої ЗСП є надважливим питанням національної безпеки. Приналежність ЗСП національним агровиробникам, їхнє раціональне й екобезпечне використання, на тлі захисту від land grabbing, формують необхідні умови для достатнього забезпечення внутрішнього ринку вітчизняним продовольством і загалом продовольчої безпеки України.

Введення в Україні ринкового обігу ЗСП різко скорочує його орендну форму. Із розпайованих між 6,9 млн селян (середній розмір паю становить 4 га) 27,5 млн га ЗСП близько 60% здавалося в оренду [14; 15].

Оренда, як форма обігу ЗСП, отримала поширення у багатьох зарубіжних країнах. У США, наприклад, орендується 40% сільськогосподарських земель, у

Бельгії, Німеччині та Франції – понад 60%, Швеції – 45,2%, Нідерландах, Португалії і Великобританії – 30% [16, с. 31]. У Німеччині останніми роками спостерігається зростання кількості ферм, які використовують орендовану землю, а на сході країни взагалі 91,4% усієї площі ЗСП здається в оренду [17].

Широке поширення оренди землі у світі пов'язане з тим, що вона для фермерів набагато дешевша, ніж її купівля. У процесі оренди землі, порівняно з купівлею, заощаджується капітал, який землекористувачі мають можливість вкласти у розширене відтворення агровиробництва.

Ще однією важливою причиною поширення оренди на Заході, наприклад, у Нідерландах, Австралії та Канаді, є те, що там немає особливої відмінності між володінням землею і її орендою, а існує поняття землекористувача, а саме: землекористування масово здійснюється у формі оренди землі у держави та муніципалітетів, які є її власниками. У Франції, відповідно до ст. 540 Цивільного кодексу Франції, права орендарів у сфері земельних відносин настільки широкі, а права власника настільки обмежені, що від абсолютного права розпорядження майже нічого не залишається. І це є практичним втіленням першої (найбільш поширеної) інтерпретації теореми Коуза: не має значення, як спочатку розподіляються права, за умови, що ними можна вільно обмінюватися [18, с. 6]. Якщо, наприклад, право оренди ЗСП може бути продане або закладене в банк у вигляді застави.

Сама можливістю передачі повноважень за теоремою Коуза вказує на те, що коли орендна угода не вигідна одній зі сторін, то друга сторона може вимагати поступок на свою користь або зовсім її розірвати. Це означає, що орендні земельні відносини саморегулюються. Водночас суб'єкти оренди можуть обмінюватися своїми повноваженнями до того часу, поки не буде досягнуто Парето-ефективної алокації ресурсів, тобто доти, поки граничні вигоди від передавання прав на користування землею не зрівняються з граничними витратами на їх набуття.

Коли ж саморегульований механізм орендних відносин перестає «працювати», то тоді вступає в дію механізм державного регулювання, запропонований А. Пігу та розвинутий Дж.М. Кейнсом. Наприклад, у Франції та Німеччині він зводиться до того, що держава регулює мінімальний та максимальний розмір орендної плати, а спеціальні суди вирішують конфлікти, які виникають під час оренди землі.

Отже, у світовій практиці земельні ділянки, як об'єкт господарювання, приваблюють селян більше, аніж як об'єкт власності. Принцип обмеження державою прав приватного власника землі на користь суспільства чи орендаря є обґрунтованим і знімає соціальну напругу в суспільстві. Не підриваючи глибинних основ економічного устрою, оренда поступово формує дійсного фактичного господаря, тобто ефективно господарюючого суб'єкта й власника створеної продукції.

Основні аргументи «проти» оренди стосуються, по-перше, того, що короткострокова оренда не може зацікавити землекористувача у довгострокових інвестиціях, наприклад, на висадку плодкових дерев чи вапнування ґрунтів, а, по-друге, того, що розмір орендної плати за землю

значно менший порівняно із доходом від її використання. Однак ці аргументи не витримують критики практикою землекористування у багатьох країнах.

Для того, щоб оренда не обмежувала грошовий потік у поліпшення ґрунтів чи аграрний бізнес, надається можливість довгострокової оренди. У Великій Британії, наприклад, зустрічаються орендні угоди й на 99 років, але строки більшості угод значно менші. А в Німеччині, де середній термін дії договору оренди становить 12 років, останній орендатор має право на її продовження [16, с. 32].

В Україні також потрібно розвивати практику довгострокової оренди, а для фермерів доцільно ввести право довічної оренди, бо тільки такий термін повною мірою розкриває її можливості. Наразі в Україні близько 90% договорів оренди землі мають термін 7 років і такі терміни не передбачають довгострокових капітальних інвестицій, зокрема у сади, площі під якими скорочуються [19].

Щодо низької ціни оренди варто зауважити, що це має місце тільки в країнах, зокрема в Україні, де не «працюють» на повну силу інститути й доходи населення, зокрема землекористувачів (через слабкість економіки), невисокі, що не дозволяє утримувати високу ціну на землю, а відтак, і на її оренду. Тому в Україні у 2020 році вартість оренди 1 га орної землі складала в середньому 111 євро в рік, тоді як в ЄС – 350 євро [14; 20].

У деяких областях, наприклад, у Вінницькій області, середній розмір річної орендної плати перевищує 15% нормативної грошової оцінки земель. Це свідчить про досить високу конкуренцію за права використання землі, яка після відкриття ринку ЗСП ще зросла, але не настільки високо, як передбачалося. Зокрема тому, що аграрні підприємства, окрім великих, в основному вичерпали резерви для підвищення ціни оренди і, до того ж, змушені акумулювати значні кошти для купівлі землі.

Підвищенню ціни оренди землі певною мірою сприяє переведення частини договорів оренди в електронну форму. Електронні аукціони з продажу прав оренди земельних ділянок державної форми власності через майданчик «Prozorro. Продажі» були розпочаті ДП «СЕТАМ» 17 вересня 2018 року; торги проводилися через кожні 30 днів. Нова форма орендного обігу земель дозволила підняти ціну оренди землі у півтора і більше разів [21].

Висновки. З переходом до ринкових відносин земельна реформа стала одним із маркерів трансформаційних перетворень. Насамперед тому, що від її успішного проведення залежить не тільки продовольча безпека країни, зростання аграрного сектору та економіки загалом, а й непорушність територіального базису Української держави. Саме з останнім в Україні був пов'язаний майже двадцятирічний мораторій на продаж ЗСП. Його відміна, на вимогу Європейського суду з прав людини, з усією гостротою поставила питання про оптимальну, у сучасних умовах України, модель ринкового обігу ЗСП. Аналіз зарубіжного досвіду застосування трьох його базових моделей (державницької, фермерської та латифундистської) показав, що оптимальною та ексклюзивною для України була б комбінована (державницько-фермерська) модель із використання переваг орендного обігу ЗСП. Однак в Україні, згідно

з нормами закону № 552-IX від 31.03.2020 р. і законодавчих актів, що доповнюють його, імplementованих у Земельний кодекс України, з 1 липня 2021 року і до 1 січня 2024 року запроваджується фермерська модель (причому далеко не найкращий її варіант), а з 1 січня 2024 року – «гібридний» варіант латифундистської моделі, що є наслідком тиску на Україну представників транснаціонального капіталу (МВФ, Світового банку тощо). Основні атрибути українського варіанту латифундистської моделі – це розміри землеволодіння суб'єктів ринку до 10 тис. га й панування агрохолдингів із іноземним капіталом. І якщо цій моделі в Україні не буде поставлено заслін, то її, з великою ймовірністю, чекає аграрна доля Мадагаскару.

Список використаних джерел

1. Калетнік Г.М., Козловський С.В., Ціхановська В.М. Перспективи розвитку земельних відносин та ринку землі в Україні. *Агросвіт*. 2012. № 12. С. 2-6.
2. Левек Р., Ходаківська О.В., Юрченко І.В. Моделі регулювання ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення в країнах Європейського Союзу. *Економіка АПК*. 2017. № 10. С. 5-12.
3. Ходаківська О.В., Юрченко І.В. Ринковий обіг земель сільськогосподарського призначення в Ізраїлі. *Економіка АПК*. 2019. № 2. С. 84-92. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201902084>.
4. Шелудько Р.М., Гопцій Д.О. Регулювання обігу земель сільськогосподарського призначення: пошук української моделі. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2019. № 4. С. 41-51. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2019-4-5>.
5. Петрук О.В. Реформування земельних відносин у Китаї та В'єтнамі: досвід для України. *Актуальні проблеми державного управління*. 2016. № 1. С. 196-202.
6. Мигдаль О. Земельна реформа – основні акценти. *Взгляд юриста: юридический блог компании Juritex*. 2017. URL: <http://jurblog.com.ua/2017/08/zemelna-reforma-osnovni-aktsenti/> (дата звернення: 18.08.2021).
7. Ломакович В., Уньковська Т., Ільченко В., Богдан Т. Ринок землі: існуючі загрози для України та необхідні запобіжники: аналітична доповідь. *Growford: незалежний неурядовий інститут*. URL: <https://www.growford.org.ua/research/analitychna-dopovid-rynok-zemli-isnuuyuchi-zagrozy-dlya-ukrayiny-ta-neobhidni-zapobizhnyku/> (дата звернення: 17.08.2021).
8. Ленін В.І. Імперіалізм і розкол соціалізму (1916). Повне зібрання творів. 5-те вид. У 55 т. Т. 30. Київ: Політвидав України, 1972. С. 154-169.
9. Стадвелл Дж. Азиатская модель управления: Удачи и провалы самого динамичного региона в мире / пер. с англ. Москва: Альпина Диджитал, 2013. 50 с. URL: https://monster-book.com/download_link/18197 (дата звернення: 17.08.2021).
10. Беларусский президент раскритиковал земельную реформу в Украине.

Укррудпром: веб-портал. 2020. URL: http://www.ukrrudprom.com/news/Belaruskiy_prezident_raskritikoval_zemelnyuyu_reformu_v_Ukraine.html (дата звернення: 10.09.2021).

11. Куц А. Земельный вопрос. Кабмин решил начать реформу с собственного огорода. *Деловая столица*. 2017. 9 июня. URL: <http://www.dsnews.ua/economics/zemelnyu-vopros-pochemu-u-ukrainy-ne-poluchaetsya-navesti-08062017220000> (дата звернення: 10.09.2021).

12. Геєць В.М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку. Київ: Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2009. 864 с.

13. Вернивский П. Открыв рынок земли, мы теперь не Венесуэла и Северная Корея. Мы теперь Зимбабве и Замбия. *Ua24: вебпортал телеканалу*. 2020. URL: <https://ua24ua.net/otkriv-rinok-zemli-mi-teper-ne-venesuela-i-severnaya-koreya-mi-teper-zimbabve-i-zambiya/> (дата обращения: 18.09.2021).

14. Могильний О.М. Державне регулювання орендних земельних відносин: політекономічний підхід. *Ефективна економіка*. 2018. № 5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua> (дата звернення: 10.12.2021).

15. Сільгоспземля в Україні подорожчала: названо регіон із найстрімкішим зростанням. *Agroportal: вебпортал*. 2021. 24 трав. URL: <http://agroportal.ua/news/ukraina/selkhozzemlya-v-ukraine-podorozhala-nazvan-region-s-samym-stremitelnyum-gostom/> (дата звернення: 10.12.2021).

16. Малий І.Й., Загребельна К.В. Управління земельними ресурсами України: минуле та майбутнє. *Економіка та держава*. 2020. № 3. С. 28-33. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.3.28.

17. Проніна О.В. Регулювання земельних відносин на прикладі зарубіжного досвіду. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2014. № 1. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2014_1/20.pdf (дата звернення: 15.11.2021).

18. Капелюшников Р.И. Новая атака на теорему Коуза: препринт WP3/2007/01. Москва: ГУ ВШЭ, 2007. 48 с.

19. Юрченко Е. Перспективи ринку землі: хто в зоні ризику. *Юридична газета*. 2021. 11 бер. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/perspektivi-rinku-zemli-hto-v-zoni-riziku.html> (дата звернення: 15.11.2021).

20. Юрченко Е. Ціна на землю: що очікувати з 1 липня. *Економічна правда*. 2021. 28 черв. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/06/28/675386/> (дата звернення: 26.11.2021).

21. «СЕТАМ» з осені минулого року продало права оренди землі на 2 млн грн. *Interfax: інформ. агентство*. 2019. 5 лют. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/563955.html> (дата звернення: 26.11.2021).

References

1. Kaletnik, G.M., Kozlovskiy, S.V., & Tsikhanovska, V.M. (2012). Perspektivy rozavytku zemelnykh vidnosyn ta rynku zemli v Ukraini [Prospects of land relations and land market in Ukraine]. *Ahrosvit – Agrosvit world*, 12, 2-6 [in Ukrainian].

2. Levek, R., Khodakivska, O.V., & Yurchenko, I.V. (2017). Modeli rehuliuвання rynkovoho obihu zemel silskohospodarskoho pryznachennia v krainakh Yevropeiskoho Soiuzu [Models of regulation of market turnover of agricultural land in the countries of the European Union]. *Ekonomika APK – Economy of Agro-industrial complex*, 10, 5-12 [in Ukrainian].

3. Khodakivska, O.V., & Yurchenko, I.V. (2019). Rynkovyi obih zemel silskohospodarskoho pryznachennia v Izraili [Market turnover of agricultural land in Israel]. *Ekonomika APK – Economy of Agro-industrial complex*, 2, 84-92. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201902084> [in Ukrainian].

4. Sheludko, R.M., & Hoptsii, D.O. (2019). Rehuliuвання obihu zemel silskohospodarskoho pryznachennia: poshuk ukraïnskoi modeli [Regulation of agricultural land turnover: search for the Ukrainian model]. *Ukrainskyy zhurnal prykladnoi ekonomiky ta texnyky – Ukrainian Journal of Applied Economics and Techniques*, 4, 41-51. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2019-4-5> [in Ukrainian].

5. Petruk, O.V. (2016). Reformuvannya zemelnykh vidnosyn u Kytai ta Vietnami: dosvid dlia Ukrainy [Land reform in China and Vietnam: experience for Ukraine]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia – Actual problems of public administration*, 1, 196-202 [in Ukrainian].

6. Myhdal, O. (2017). Zemelna reforma – osnovni aktsenty [Land reform – main accents]. *Vzglyad yurista: yuridicheskij blog kompanii Jurimex – View of a lawyer: legal blog of Jurimex*. Retrieved from: <http://jurblog.com.ua/2017/08/zemelna-reforma-osnovni-aktsenti/> [in Ukrainian].

7. Lomakovych, V., Unkovska, T., Ilchenko, V., & Bohdan, T. Rynok zemli: isnuiuchi zahrozy dlia Ukrainy ta neobkhidni zapobizhnyky [Land market: existing threats to Ukraine and necessary fuses]. *growford.org.ua*. Retrieved from: <https://www.growford.org.ua/research/analychna-dopovid-rynok-zemli-Isnuyuchi-zagrozy-dlya-ukrayiny-ta-neobkhidni-zapobizhnyky/> [in Ukrainian].

8. Lenin, V.I. (1972). Imperializm i rozkol sotsializmu [Imperialism and the Split of Socialism]. Complete works. T. 30. Kyiv: Polityvdav Ukrainy (pp. 32-34) [in Ukrainian].

9. Stadvell, D. (2013). Aziatskaya model upravleniya: Udachi i provaly samogo dinamichnogo regiona v mire [Asian management model: Good luck and failures of the most dynamic region in the world]. Moskva: Alpina Didzhital. Retrieved from: https://monster-book.com/download_link/18197 [in Russian].

10. Belarusskiy prezident raskritikoval zemelnuyu reformu v Ukraine [The Belarusian president criticized the land reform in Ukraine] (2020). *ukrrudprom*. Retrieved from: http://www.ukrrudprom.com/news/Belarusskiy_prezident_raskritikoval_zemelnuyu_reformu_v_Ukraine.html [in Russian].

11. Kushch, A. (2017). Zemelnyy vopros. Kabmin reshil nachat reformu s sobstvennogo ogoroda [The Cabinet of Ministers decided to start reform from its own garden]. *Delovaya stolitsa – Business capital*. Retrieved from: <http://www.dsnews.ua/economics/zemelnyy-vopros-pochemu-u-ukrainy-nepoluchaetsya-navesti-08062017220000> [in Russian].

12. Heiets, V.M. (2009). *Suspilstvo, derzhava, ekonomika: fenomenolohiia*

vzaiemodii ta rozvytku [Society, state, economy: phenomenology of interaction and development]. Kyiv: Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia NAN Ukrainy [in Ukrainian].

13. Vernivskiy, P. (2020). Otkryv rynek zemli. My teper ne Venesuela i Severnaya Koreya. My teper Zimbabve i Zambiya [Having opened the land market, we are now not Venezuela and North Korea. We are Zimbabwe and Zambia now]. *ua24*. Retrieved from: <https://ua24ua.net/otkriv-rinok-zemli-mi-teper-ne-venesuela-i-severnaya-koreya-mi-teper-zimbabve-i-zambiya/> [in Russian].

14. Mohylnyi, O.M. (2018). Derzhavne rehuliuвання orendnykh zemelnykh vidnosyn: politekonomichnyi pidkhid [State regulation of lease land relations: political economic approach]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, 5. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua> [in Ukrainian].

15. Silhospzemlia v Ukraini podorozhchala: nazvano rehion iz nastrimkishym zrostanniam [Agricultural land in Ukraine has risen in price: the region with the fastest growth is named] (2021). *Agroportal*. Retrieved from: <http://agroportal.ua/news/ukraina/selkhozzemlya-v-ukraine-podorozhchala-nazvan-region-s-samym-stremitelnyim-rostom/> [in Russian].

16. Malyi, I.Y., & Zahrebelna, K.V. (2012). Upravlinnia zemelnymy resursamy Ukrainy: mynule ta maibutnie [Land management of Ukraine: past and future]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and the state*, 3, 28-33. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.3.28 [in Ukrainian].

17. Pronina, O.V. (2014). Rehuliuвання zemelnykh vidnosyn na prykladi zarubizhnoho dosvidu [Regulation of land relations on the example of foreign experience]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia i mistsevoho samovriaduvannia – Theory and practice of public administration and local self-government*, 1. Retrieved from: http://el-zbirn-du.at.ua/2014_1/20.pdf [in Ukrainian].

18. Kapelyushnikov, R.I. (2007). *Novaya ataka na teoremu Kouza: preprint WP3/2007/01 [A new attack on the Cowes theorem: preprint WP3/2007/01]*. Moskva: GU VShE [in Russian].

19. Yurchenko, E. (2021). Perspektyvy rynku zemli: khto v zoni ryzyku [Prospects of the land market: who is at risk]. *yur-gazeta*. Retrieved from: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/perspektivi-rinku-zemli-hto-v-zoni-riziku.html> [in Ukrainian].

20. Yurchenko, E. (2021). Tsina na zemliu: shcho ochikuvaty z 1 lypnia [Land price: what to expect from July 1]. *epravda*. Retrieved from: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/06/28/675386/> [in Ukrainian].

21. «SETAM» z oseni mynuloho roku prodalo prava orendy zemli na 32 mln hrn [Since the autumn of last year, SETAM has sold the rights to lease land for 32 million UAH] (2019). *interfax*. Retrieved from: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/563955.html> [in Ukrainian].

Відомості про автора

ЗАХАРЧЕНКО Володимир Іванович – доктор економічних наук, професор кафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел

енергії, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, e-mail: zakharchenkovn@i.ua).

ZAKHARCHENKO Volodymyr – Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Administrative Management and Alternative Energy Sources, Vinnytsia National Agrarian University (21008, Vinnytsia, 3, Soniachna Str., e-mail: zakharchenkovn@i.ua).

ЗАХАРЧЕНКО Владимир Иванович – доктор экономических наук, профессор кафедры административного менеджмента и альтернативных источников энергии, Винницкий национальный аграрный университет (21008, г. Винница, ул. Солнечная, 3, e-mail: zakharchenkovn@i.ua).

УДК 657.1:338

DOI: 10.37128/2411-4413-2021-4-11

**ЗНАЧЕННЯ
ОБЛІКОВОЇ
СКЛАДОВОЇ
ПРОЦЕСУ
ЦІНОУТВОРЕННЯ
НА ПІДПРИЄМСТВІ**

КОВАЛЬ Л.В.,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри бухгалтерського обліку

ЛЕПЕТАН І.М.,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри бухгалтерського обліку,
Вінницький національний аграрний університет
(м. Вінниця)

Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики, 2021, № 4

У статті обґрунтовано значення облікової складової процесу ціноутворення на підприємстві.

Зокрема, окреслено визначення процесу ціноутворення та встановлено його залежність від ряду факторів. Окрім цього, в статті наведено стратегію функціонування суб'єкта господарювання, залежно від його фінансового стану. У результаті цього встановлено, що ціна прямо впливає на поведінку суб'єкта господарювання на ринку. Виокремлено різноманітність ринків, у яких працюють суб'єкти господарювання та визначено їхній вплив на формування цінової політики підприємств. Установлено, що для формування цінової політики важливе значення має процес організації обліку такої діяльності. У зв'язку з цим було представлено існуючі методичні підходи до встановлення ціни.

Визначено, що в основу розрахунку ціни на продукцію покладена інформація про витрати, які понесло підприємство на її виготовлення. Таку інформацію надають дані бухгалтерського обліку. Окрім цього, враховуються і зовнішні фактори, які дають можливість розрахувати максимально можливий прибуток від реалізації виготовленої продукції.

Розглянуто функції ціни, через яку проявляється її економічна сутність. Виокремлено, що саме за допомогою облікової функції визначаються витрати суспільної праці, а також вартість потреби суспільства в товарі; завдяки обліковій функції ціна є засобом визначення кількісних і якісних показників товарообороту.

Окреслено етапи організації обліку в ціноутворенні й наведена їхня характеристика. Визначено роль і значення облікового апарату в системі ціноутворення суб'єкта господарювання. Виділено елементи облікової політики з прямим і